

Dialógy v EÚ

JOGJAKARTSKÉ PRINCÍPY

Úrad vlády Slovenskej republiky
2011

Foto na 1. strane obálky:

© Lenka Bokesová

Foto z fotografickej súťaže Láska je láska,
organizovanej Filmovým festivalom inakosti, 2010

JOGJAKARTSKÉ PRINCÍPY

Bratislava, 2011

JOGJAKARTSKÉ PRINCÍPY

Copyright © 2011
Úrad vlády Slovenskej republiky

ISBN 978-80-8106-037-3

Redaktorka: PhDr. Anna Majkútová

Edícia: Dialógy v EÚ

Vydal:
Ševt, a. s.
Tel.: 02/53 41 61 81-6

Grafická príprava:
Ševt, a. s.
Tel.: 02/53 41 61 81-6

Vytlačila tlačiareň:
Ševt, a. s.
Tel.: 02/53 41 61 81-6

Originál dokumentu je na www.yogyakartaprinciples.org.

Predslov

Problematicu práv osôb patriacich z hľadiska sexuálnej orientácie k menšine možno na Slovensku zaradiť medzi témy, ktorým sa kvôli ich rozporuplnému vnímaniu v spoločnosti zväčša nedostáva vecné a objektívne posúdenie.

Homofóbia, transfóbia, diskriminácia z dôvodu sexuálnej orientácie v rôznych oblastiach života spoločnosti, sexuálna orientácia v kontexte práva na rešpektovanie súkromného a rodinného života a s tým úzko súvisiaca nevyhnutná právna úprava spoluzitia osôb rovnakého pohlavia sú len časťou aktuálnych rozsiahlych odborných ľudskoprávnych diskusií, ktorým sa v poslednom desaťročí venuje zvýšená pozornosť v Európskej únii aj na širšej medzinárodnej úrovni. Slovenská odborná verejnosť, tvorcovia právnych predpisov, ale i širší okruh záujemcov by nemali byť len nemými svedkami týchto diskusií.

Právo na rovnosť pred zákonom a ochranu pred diskrimináciou pre všetky ľudské bytosti predstavuje všeobecné právo uznané vo Všeobecnej deklarácii ľudských práv, v početných dohovoroch OSN, v Dohovore o ochrane ľudských práv a základných slobôd, v práve Európskej únie a v mnohých ďalších medzinárodných právnych normách. Ako jeden zo základných princípov v štátoch s demokratickým zriadením je toto právo nielen pevnou súčasťou ich právnych poriadkov, ale predstavuje aj určitý univerzálne vnímaný konsenzus v spoločnosti. Reálna prax však niekedy vyzerá odlišne. Pokiaľ ide o presadzovanie a ochranu práv ľudí s menšinovou sexuálnou orientáciou, Slovensko sa na základe viacerých hodnotení uskutočnených v celoeurópskom meradle prezentuje ako krajina s jednou z najvyšších mier intolerancie a s pretrvávajúcimi nedostatkami, pokiaľ ide o potrebu riešenia tohto problému. Prirodzene, úroveň pokroku dosiahnutého v tejto oblasti, ako aj prístupu k tejto problematike je v jednotlivých členských štátoch EÚ rozdielna. Faktom je tiež, že na svete sú, žiaľ, stále početné krajiny so všeobecne nízkym štandardom rešpektovania a ochrany ľudských práv, kde je iná než heterosexuálna orientácia nelegálna a trestaná najťažšími trestami. Slovenská republika sa však v tomto kontexte nemôže a nechce porovnávať s podobnými krajinami, pretože sme sa ako štát dobrovoľne zaradili a neustále sa hlásime ku krajinám, ktoré rešpektujú a podporujú najvyšší štandard presadzovania a ochrany ľudských práv.

Za pozitívny krok v naznačenom kontexte je možné považovať aj

vydanie tejto publikácie v slovenskom jazyku, ktorej obsahom je nezáväzný právny dokument s názvom „Jogjakartské princípy“. Ide o súbor právnych princíпов slúžiacich na podporu a ochranu práv osôb s menšinovou sexuálnou orientáciou, ktorý bol roku 2006 prijatý skupinou významných expertov rôznych štátov dlhodobo pôsobiacich v sfére ľudských práv vydaný v šiestich svetových jazykoch.

Pri tvorbe tohto dokumentu vychádzali autori z celosvetovej situácie, kde je, ako som už spomenul, v mnohých štátoch právo na rovnaké zaobchádzanie a zákaz diskriminácie z dôvodu pohlavia, sexuálnej orientácie či rodovej identity stabilnou súčasťou právneho systému. Na druhej strane však porušovanie ľudských práv z dôvodu sexuálnej orientácie alebo rodovej identity ostáva aj naďalej globálnym a zakoreneným javom, vzbudzujúcim vážne znepokojenie, najmä pokiaľ ide o prípady rozsudkov smrti bez riadnych súdnych procesov, mučenie a zlé zaobchádzanie, sexuálne násilie a znásilnenia, narušovanie súkromia, svojvoľné zadržavanie, odopieranie zamestnania a vzdelávania a závažnú diskrimináciu pri užívaní ďalších ľudských práv.

Vzhľadom na komplexný a prierezový charakter tohto dokumentu predpokladám, že aj na Slovensku sa môže stať inšpiratívnym zdrojom pri ďalšom budovaní systému komplexnej ochrany ľudských práv, s osobitným zameraním na práva ľudí s menšinovou sexuálnou orientáciou.

Rudolf Chmel

podpredseda vlády SR pre ľudské práva
a národnostné menšiny

JOGJAKARTSKÉ PRINCÍPY

o uplatňovaní medzinárodných ľudskoprávných predpisov na sexuálnu orientáciu a rodovú identitu

	Preambula	10
PRINCÍP 1.	Právo na všeobecné užívanie ľudských práv	12
PRINCÍP 2.	Právo na rovnosť a nediskrimináciu	12
PRINCÍP 3.	Právo na uznanie pred zákonom	13
PRINCÍP 4.	Právo na život	14
PRINCÍP 5.	Právo na osobnú bezpečnosť.....	14
PRINCÍP 6.	Právo na súkromie.....	16
PRINCÍP 7.	Právo na ochranu pred svojvoľným pozbavením slobody	17
PRINCÍP 8.	Právo na spravodlivé súdne konanie.....	18
PRINCÍP 9.	Právo na humánne zaobchádzanie počas zadržania	19
PRINCÍP 10.	Právo na ochranu pred mučením a krutým, neľudským či ponižujúcim zaobchádzaním alebo trestaním	20
PRINCÍP 11.	Právo na ochranu pred všetkými formami vykorisťovania a obchodovania s ľuďmi.....	21
PRINCÍP 12.	Právo na prácu.....	22
PRINCÍP 13.	Právo na sociálne zabezpečenie a na iné opatrenia sociálnej ochrany.....	22
PRINCÍP 14.	Právo na primeranú životnú úroveň.....	23
PRINCÍP 15.	Právo na primerané bývanie	24
PRINCÍP 16.	Právo na vzdelanie	25
PRINCÍP 17.	Právo na najvyššiu dosiahnuteľnú úroveň zdravia	26
PRINCÍP 18.	Ochrana pred zneužívaním v oblasti zdravotníctva.....	27
PRINCÍP 19.	Právo na slobodu názoru a vyjadrovania.....	28
PRINCÍP 20.	Právo na slobodu pokojného zhromažďovania a združovania	29
PRINCÍP 21.	Právo na slobodu myslenia, svedomia a náboženstva	30
PRINCÍP 22.	Právo na slobodu pohybu.....	31
PRINCÍP 23.	Právo na azyl	31
PRINCÍP 24.	Právo na založenie rodiny.....	32
PRINCÍP 25.	Právo na účasť na verejnom živote	33
PRINCÍP 26.	Právo na účasť na kultúrnom živote.....	34
PRINCÍP 27.	Právo na podporu ľudských práv	35
PRINCÍP 28.	Právo na účinnú nápravu a odškodnenie	36
PRINCÍP 29.	Zodpovednosť.....	37
	Ďalšie odporúčania	37
	Príloha: Signatári a signatárky Jogjakartských princípov	40

ÚVOD K JOGJAKARTSKÝM PRINCÍPOM

Všetci ľudia sa rodia slobodní a rovní v dôstojnosti a právach. Všetky ľudské práva sú univerzálne, vzájomne previazané, nedeliteľné a navzájom súvisia. Sexuálna orientácia¹ a rodová identita² sú neoddeliteľnou súčasťou dôstojnosti a ľudskosti každého človeka a nesmú byť dôvodom diskriminácie ani zneužívania.

V oblasti zabezpečenia rovnakej dôstojnosti a rešpektu (na ktoré majú právo všetci) pre ľudí všetkých sexuálnych orientácií a rodových identít sa dosiahol významný pokrok. V mnohých štátoch už existujú právne predpisy a ústavy, ktoré zaručujú právo na rovnaké zaobchádzanie a zákaz diskriminácie z dôvodu pohlavia, sexuálnej orientácie či rodovej identity.

Porušovanie ľudských práv z dôvodu skutočnej či domnejšej sexuálnej orientácie alebo rodovej identity je však napriek tomu globálny a zakorenený jav, čo vzbudzuje vážne znepokojenie. Patria sem rozsudky smrti bez riadnych súdnych procesov, mučenie a zlé zaobchádzanie, sexuálne násilie a znásilnenia, narušovanie súkromia, svojvoľné zadržiavanie, odopieranie zamestnania a vzdelávania a závažná diskriminácia pri užívaní ďalších ľudských práv. Toto porušovanie je často spojené s ďalšími formami násillia, nenávisťou, diskrimináciou a vylúčením, napríklad z dôvodu rasy, veku, náboženstva, zdravotného postihnutia alebo ekonomického, sociálneho či iného postavenia.

Mnohé štáty a spoločnosti na základe zvyklostí a prostredníctvom právnych predpisov a násillia zavádzajú v oblasti rodovej identity a sexuálnej orientácie normy, ktorými sa snažia určovať, ako majú ľudia prežívať osobné vzťahy a ako sa majú identifikovať. Násillie a rodová nerovnosť sa naďalej vyskytujú preto, lebo pretrvávajú mocenské zasahovanie do sexuality.

¹) Pod pojmom „sexuálna orientácia“ sa rozumie schopnosť hlbokej citovej náklonnosti, sexuálnej príťažlivosti a intímnych sexuálnych vzťahov človeka s jednotlivcami iného alebo rovnakého pohlavia alebo viac ako jedného pohlavia.

²) Pod pojmom „rodová identita“ sa rozumie schopnosť človeka hlboko vnútorne a individuálne pociťovať rod, ktorý môže, ale nemusí, zodpovedať pohlaviu, s ktorým sa človek narodil, pričom sem patrí aj vnímanie vlastného tela (vrátane lekárskeho, chirurgického alebo iných úprav telesného vzhľadu alebo telesných funkcií uskutočnených na základe slobodného rozhodnutia) a iné rodové prejavy, napríklad obliekanie, rečový prejav a vystupovanie.

V medzinárodnom meradle sa dosiahol veľký pokrok v oblasti zrovnoprávnenia mužov a žien a ochrany pred násilím páchaným v spoločnosti, spoločenstve a rodine. V hlavných mechanizmoch dodržiavania ľudských práv Organizácie Spojených národov sa tiež potvrdila povinnosť štátov zabezpečiť účinnú ochranu všetkých ľudí pred diskrimináciou z dôvodu sexuálnej orientácie či rodovej identity. Medzinárodná reakcia na porušovanie ľudských práv z dôvodu sexuálnej orientácie a rodovej identity je však nejednotná a rôznorodá.

Ak sa majú tieto nedostatky vyriešiť, je nevyhnutné rovnako chápať komplexnosť medzinárodných ľudskoprávnych predpisov a ich uplatňovania na problematiku sexuálnej orientácie a rodovej identity. Najdôležitejšie je zhromaždiť a objasniť povinnosti štátov vyplývajúce z existujúcich medzinárodných ľudskoprávnych predpisov, aby bolo možné podporovať a chrániť všetky ľudské práva všetkých ľudí na základe rovnosti a bez diskriminácie.

Medzinárodná komisia právnikov a Medzinárodné služby pre ľudské práva sa v mene koalície ľudskoprávnych organizácií podujali, s cieľom vnieť do povinností štátov v oblasti ľudských práv väčšiu transparentnosť a súdržnosť, vypracovať súbor medzinárodných právnych princípov na uplatňovanie medzinárodných právnych predpisov v prípade porušovania ľudských práv z dôvodu sexuálnej orientácie a rodovej identity.

Tieto princípy navrhla, vypracovala, prediskutovala a zrevidovala skupina významných odborníkov a odborníkov na ľudské práva. Na záver stretnutia, ktoré sa konalo 6. až 9. novembra 2006 na Univerzite Gadžaha Madu v indonézskej Jogjakarte, prijalo jednomyseľne 29 významných odborníkov a odborníkov s odbornými znalosťami problematiky ľudských práv, pochádzajúcich z 25 rôznorodých krajín sveta, Jogjakartské princípy o uplatňovaní medzinárodných ľudskoprávnych predpisov na sexuálnu orientáciu a rodovú identitu.

O vypracovanie a revíziu samotných jogjakartských princípov sa najväčšou mierou zaslúžil spravodajca stretnutia, profesor Michael O'Flaherty. Jeho odhodlanie a neúnavné úsilie bolo pre úspešný výsledok celého procesu rozhodujúce.

Jogjakartské princípy sa odvolávajú na množstvo noriem v oblasti ľudských práv a uplatňujú ich na problematiku sexuálnej orientácie a rodovej identity. Princípy potvrdzujú základnú povinnosť štátov chrániť ľudské práva. Každý princíp obsahuje podrobné odporúčania štátom.

Odborníci a odborníčky však zdôrazňujú aj to, že zodpovednosť za podporu a ochranu ľudských práv majú všetky subjekty. Ostatným subjektom, napríklad subjektom v systéme ľudských práv OSN, vnútroštátnym inštitúciám pre ľudské práva, médiám, mimovládny organizáciám a financovateľom, sú určené ďalšie odporúčania.

Odborníci a odborníčky sa zhodujú, že Jogjakartské princípy odrážajú súčasný stav medzinárodných ľudskoprávných predpisov vo vzťahu k otázkam sexuálnej orientácie a rodovej identity. Takisto uznávajú, že štátom môžu vzniknúť ďalšie záväzky, pretože právne predpisy o ľudských právach sa neustále vyvíjajú.

Jogjakartské princípy potvrdzujú záväzné medzinárodné právne normy, ktoré musia dodržiavať všetky štáty. Sú príslubom inej budúcnosti, v ktorej budú môcť svoje vzácne prirodzené práva užívať všetci ľudia, pretože všetci sa narodili slobodní a rovní v dôstojnosti a právach.

Sonia Onufer Corrêa
spolupredseda

Vitit Muntarbhorn
spolupredseda

My, Medzinárodný panel odborníkov a odborníkov na medzinárodné ľudskoprávne predpisy, sexuálnu orientáciu a rodovú identitu:

PREAMBULA

PRIPOMÍNAJÚC, že všetci ľudia sa rodia slobodní a rovní v dôstojnosti a právach a že všetci majú nárok na užívanie ľudských práv bez ohľadu na odlišnosti akéhokoľvek druhu, akými sú rasa, farba pleti, pohlavie, jazyk, náboženstvo, politické a iné presvedčenie, národný alebo sociálny pôvod, majetok, rodové alebo iné postavenie,

POHORŠENÍ násilím, obťažovaním, diskrimináciou, vylúčením, stigmatizáciou a predsudkami namierenými vo všetkých regiónoch sveta voči ľuďom pre ich sexuálnu orientáciu alebo rodovú identitu a ďalším prehlbovaním diskriminácie aj z dôvodu pohlavia, rasy, veku, náboženstva, zdravotného postihnutia, zdravotného stavu a ekonomického postavenia, podkopávaním bezúhonnosti a dôstojnosti takto zneužívaných ľudí páchaním násilia, obťažovaním, diskriminovaním, vylučovaním, stigmatizáciou a predsudkami, čo môže viesť k strate sebaúcty a pocitu spolupatričnosti k spoločenstvu a nútiť mnohých k skrývaniu alebo potlačeniu svojej identity a životu v strachu a neviditeľnosti,

UVEDOMUJÚC SI, že v histórii ľudia zažívali porušovanie ľudských práv z dôvodu svojej skutočnej alebo domnejšej homosexuálnej alebo bisexuálnej orientácie, z dôvodu dobrovoľného sexuálneho styku s ľuďmi rovnakého pohlavia alebo z dôvodu skutočnej či domnejšej transsexuality, transrodovosti alebo intersexuality či príslušnosti k sociálnym skupinám identifikovaným v jednotlivých spoločnostiach podľa sexuálnej orientácie alebo rodovej identity,

ROZUMEJÚC pod pojmom „sexuálna orientácia“ schopnosť hlbokej citovej náklonnosti, sexuálnej príťažlivosti a intímnych sexuálnych vzťahov človeka s jednotlivcami iného alebo rovnakého pohlavia alebo viac ako jedného pohlavia,

ROZUMEJÚC pod pojmom „rodová identita“ schopnosť človeka hlboko vnútorne a individuálne pociťovať rod, ktorý môže, ale nemusí, zodpovedať pohlaviu, s ktorým sa človek narodil, pričom sem patrí aj vnímanie svojho tela (a v prípade slobodného rozhodnutia aj lekárske,

chirurgické alebo iné úpravy telesného vzhľadu alebo telesných funkcií) a iné rodové prejavy, ako napríklad obliekanie, rečový prejav a vystupovanie,

VŠÍMAJÚC SI, že medzinárodné ľudskoprávne predpisy potvrdzujú, že všetci ľudia, bez ohľadu na svoju sexuálnu orientáciu či rodovú identitu, majú nárok na plné užívanie všetkých ľudských práv, že pri uplatňovaní nárokov na užívanie existujúcich ľudských práv by sa mali zohľadňovať konkrétna situácia a skúsenosti ľudí rozličných sexuálnych orientácií a rodových identít; že pri všetkých činnostiach týkajúcich sa detí musí byť prvoradým hľadiskom najlepší záujem dieťaťa a dieťa, ktoré je schopné vytvoriť si vlastné názory, má právo tieto názory slobodne vyjadrovať, jeho názorom sa má prikladať primeraná dôležitosť podľa veku a vyspelosti dieťaťa,

POZNAMENÁVAJÚC, že medzinárodné ľudskoprávne predpisy stanovujú absolútny zákaz diskriminácie vo vzťahu k plnému užívaniu všetkých ľudských práv, a to občianskych, kultúrnych, ekonomických, politických a sociálnych, že rešpektovanie sexuálnych práv, sexuálnej orientácie a rodovej identity je neoddeliteľnou súčasťou realizácie rovnosti medzi mužmi a ženami a že štáty musia prijať opatrenia, ktorých snahou je odstránenie predsudkov a zvyklostí vychádzajúcich z myšlienky menejcennosti alebo nadradenosti jedného pohlavia alebo stereotypných rolí žien a mužov, a ďalej konštatujú, že medzinárodné spoločenstvo uznáva právo ľudí slobodne a zodpovedne rozhodovať o záležitostiach svojej sexuality vrátane sexuálneho a reprodukčného zdravia, a to bez nátlaku, diskriminácie a násilia,

UZNÁVAJÚC význam systematického pripomínania uplatniteľnosti medzinárodných ľudskoprávných predpisov na životy a skúsenosti ľudí rozličných sexuálnych orientácií a rodových identít,

UZNÁVAJÚC, že toto pripomínanie sa musí opierať o súčasný stav medzinárodných ľudskoprávných predpisov a bude vyžadovať pravidelné preskúmanie s cieľom zohľadniť vývoj v oblasti týchto predpisov a ich uplatňovania na konkrétny život a skúsenosti ľudí rozličných sexuálnych orientácií a rodových identít v rôznych regiónoch a krajinách,

PRIJÍMAME PO STRETnutí ODBORNÍČOK A ODBORNÍKOV V JOGJAKARTE, INDONÉZII, KONANOM OD 6. DO 9. NOVEMBRA 2006, TIETO PRINCÍPY:

PRINCÍP

1

PRÁVO NA VŠEOBECNÉ UŽÍVANIE ĽUDSKÝCH PRÁV

Všetci ľudia sa rodia slobodní a rovní v dôstojnosti a právach. Ľudské bytosti všetkých sexuálnych orientácií a rodových identít majú právo na plné užívanie všetkých ľudských práv.

Štáty:

- a) zakotvia do svojich ústav alebo iných príslušných právnych predpisov zásady univerzálnosti, prepojenosti, vzájomnej súvislosti a nedeliteľnosti všetkých ľudských práv a zabezpečia praktické uplatňovanie všeobecného užívania všetkých ľudských práv,
- b) zmenia a doplnia právne predpisy, a to aj v rámci trestného práva, s cieľom zabezpečiť ich súlad so všeobecným užívaním všetkých ľudských práv,
- c) zavedú vzdelávacie a informačné programy na podporu a zlepšenie plného užívania všetkých ľudských práv všetkými ľuďmi, bez ohľadu na ich sexuálnu orientáciu či rodovú identitu,
- d) zapracujú do štátnej politiky a procesov rozhodovania pluralistický prístup, ktorý uznáva a potvrdzuje prepojenosť a nedeliteľnosť všetkých aspektov ľudskej identity vrátane sexuálnej orientácie a rodovej identity.

PRINCÍP

2

PRÁVO NA ROVNOSŤ A NEDISKRIMINÁCIU

Všetci ľudia majú právo na užívanie všetkých ľudských práv bez diskriminácie z dôvodu sexuálnej orientácie či rodovej identity. Všetci ľudia majú právo na rovnosť pred zákonom a rovnakú zákonnú ochranu bez akejkoľvek takejto diskriminácie, bez ohľadu na to, či sa tým ovplyvňuje aj užívanie ďalších ľudských práv. Zákon musí zakazovať každú diskrimináciu a zaručiť všetkým ľuďom rovnakú a účinnú ochranu proti takejto diskriminácii.

Diskriminácia z dôvodu sexuálnej orientácie či rodovej identity znamená akékoľvek rozlišovanie, vylučovanie, obmedzovanie alebo zvýhodňovanie založené na sexuálnej orientácii alebo rodovej identite, cieľom alebo dôsledkom ktorých je anulovanie alebo zhoršenie rovnosti pred zákonom a rovnakej zákonnej ochrany alebo uznania, užívania či uplatňovania všetkých ľudských práv a základných slobôd na rovnoprávnom základe. Diskrimináciu z dôvodu sexuálnej orientácie či rodovej identity môže prehlbovať, a často aj prehlbuje, diskriminácia z iných dôvodov, napríklad pohlavia, rasy, veku, náboženstva, zdravotného postihnutia, zdravotného stavu a ekonomického postavenia.

Štáty:

- a) zakotvia, ak tak ešte neurobili, zásady rovnosti a zákazu diskriminácie z dôvodu sexuálnej orientácie a rodovej identity do svojich národných ústav alebo iných príslušných právnych predpisov, okrem iného prostredníctvom zmien a doplnení a výkladu týchto predpisov, a zabezpečia účinnú realizáciu týchto zásad,
- b) zrušia trestnoprávne a ďalšie právne ustanovenia, ktoré zakazujú alebo sa v skutočnosti používajú s cieľom zakázať dobrovoľné sexuálne aktivity medzi ľuďmi rovnakého pohlavia, ktorí dosiahli vek súhlasu, a zabezpečia, aby sa na sexuálne aktivity ľudí rovnakého pohlavia a rôzneho pohlavia vzťahoval rovnaký vek súhlasu,
- c) prijmú príslušné legislatívne a ďalšie opatrenia na zakázanie a odstránenie diskriminácie z dôvodu sexuálnej orientácie a rodovej identity v štátnej a súkromnej sfére,
- d) prijmú príslušné opatrenia na zabezpečenie primeraného rozvoja ľudí rozličných sexuálnych orientácií a rodových identít, ktoré môžu byť potrebné na zabezpečenie rovnakého užívania alebo uplatňovania ľudských práv pre takéto skupiny alebo jednotlivcov; tieto opatrenia sa nesmú považovať za diskriminačné,
- e) vo všetkých svojich reakciách na diskrimináciu z dôvodu sexuálnej orientácie alebo rodovej identity zohľadnia, ako sa takáto diskriminácia môže prelínať s ostatnými formami diskriminácie,
- f) prijmú všetky príslušné opatrenia, a to aj v oblasti vzdelávacích programov a programov odbornej prípravy, na odstránenie predsudkov alebo diskriminačných postojov a správania súvisiacich s

myšlienkou menejcennosti alebo nadradenosti akejkoľvek sexuálnej orientácie alebo rodovej identity či rodového prejavu.

PRINCÍP

3

PRÁVO NA UZNANIE PRED ZÁKONOM

Všetci ľudia majú právo byť všade uznaní za ľudí so zákonnými právami. Ľudia rozličných sexuálnych orientácií a rodových identít majú právnu spôsobilosť vo všetkých oblastiach života. Vlastná pociťovaná sexuálna orientácia a rodová identita predstavuje jeden z najzákladnejších aspektov sebaurčenia, dôstojnosti a slobody. Právne uznanie rodovej identity nemožno nikdy podmieňovať podstupením lekárskeho procedúr, a to ani chirurgickej zmeny pohlavia, sterilizácie či hormonálnej liečby. Právnomu uznaniu rodovej identity nemožno nikdy zabrániť na základe existencie manželstva či rodičovstva. Nikoho nemožno vystavovať tlaku utajovať, potláčať či popierať svoju sexuálnu orientáciu alebo rodovú identitu.

Štáty:

- a) zabezpečia, aby sa všetkým ľuďom, bez diskriminácie z dôvodu sexuálnej orientácie či rodovej identity, priznala spôsobilosť na právne úkony v občianskych veciach a možnosť využívať túto spôsobilosť, a to aj pri uzatváraní zmlúv a spravovaní, vlastníctve, nadobudnutí (aj dedením), riadení a užívaní majetku, ako aj nakladaní s ním,
- b) prijímú všetky potrebné legislatívne, administratívne a ďalšie opatrenia, aby sa plne rešpektovala a právne uznávala vlastná pociťovaná rodová identita každého človeka,
- c) prijímú všetky potrebné legislatívne, administratívne a ďalšie opatrenia s cieľom vypracovať postupy, na základe ktorých by všetky doklady totožnosti, v ktorých sa uvádza rod/pohlavie človeka (vrátane rodných listov, pasov, volebných zoznamov a ďalších dokumentov) obsahovali informáciu o rodovej identite tak, ako ju pociťuje daný človek,
- d) zabezpečia, aby tieto postupy boli účinné, spravodlivé a nediskriminačné a rešpektovali dôstojnosť a súkromie príslušného človeka,

- e) zabezpečia, aby sa zmeny v dokladoch totožnosti uznávali vo všetkých súvislostiach, v ktorých sa zo zákonných alebo politických dôvodov vyžaduje identifikácia alebo rozdelenie ľudí podľa pohlavia,
- f) zavedú programy zamerané na sociálnu podporu všetkých ľudí, ktorí prechádzajú rodovou premenou alebo zmenou pohlavia.

PRINCÍP

4

PRÁVO NA ŽIVOT

Všetci ľudia majú právo na život. Nikto nesmie byť svojvoľne zbavený života, a to ani s odvolaním sa na sexuálnu orientáciu či rodovú identitu. Trest smrti nesmie byť uložený žiadnemu človeku z dôvodu dobrovoľnej sexuálnej aktivity ľudí, ktorí dosiahli vek súhlasu, ani z dôvodu sexuálnej orientácie či rodovej identity človeka.

Štáty:

- a) zrušia všetky trestnoprávne normy, ktorých účelom alebo dôsledkom je zákaz dobrovoľnej sexuálnej aktivity medzi ľuďmi rovnakého pohlavia, ktorí dosiahli vek súhlasu, a dovedy, kým tieto ustanovenia zrušia, neuložia trest smrti človeku odsúdenému podľa nich,
- b) zrušia tresty smrti a prepustia všetkých, ktorých čaká poprava pre trestné činy súvisiace s dobrovoľnou sexuálnou aktivitou medzi ľuďmi, ktorí dosiahli vek súhlasu,
- c) zastavia všetky štátom podporované alebo štátom tolerované útoky na životy ľudí z dôvodu ich sexuálnej orientácie či rodovej identity a zabezpečia dôkladné vyšetrenie všetkých týchto útokov, bez ohľadu na to, či boli spáchané orgánmi verejnej moci alebo jednotlivcami či skupinami, a po zistení príslušných dôkazov zabezpečia stíhanie, odsúdenie a riadne potrestanie zodpovedných osôb.

PRINCÍP

5

PRÁVO NA OSOBNÚ BEZPEČNOSŤ

Všetci ľudia, bez ohľadu na sexuálnu orientáciu či rodovú identitu, majú právo na osobnú bezpečnosť a ochranu štátom pred násilím alebo telesnou ujmom spôsobenou štátnymi orgánmi, jednotlivcami alebo skupinami.

Štáty:

- a) prijímú všetky potrebné policajné a ďalšie opatrenia na predchádzanie všetkým formám násillia a obťažovania, ktoré súvisia so sexuálnou orientáciou a rodovou identitou a na ochranu pred nimi,
- b) prijímú všetky potrebné legislatívne opatrenia na uloženie primeraných trestov za násillie, vyhrážanie násillím, podnecovanie k násilliu a súvisiace obťažovanie z dôvodu sexuálnej orientácie či rodovej identity človeka alebo skupiny ľudí vo všetkých oblastiach života vrátane rodiny,
- c) prijímú všetky potrebné legislatívne, administratívne a ďalšie opatrenia, aby zabezpečili, že sexuálna orientácia či rodová identita obete nebude slúžiť ako odôvodnenie, ospravedlnenie alebo zľahčovanie takého násillia,
- d) zabezpečia dôkladné vyšetrenie spáchaného násillia a po zistení príslušných dôkazov stíhanie, odsúdenie a riadne potrestanie zodpovedných osôb, ako aj primerané nápravné opatrenia a náhrady škôd vrátane odškodnenia obetiam,
- e) uskutočnia kampane na zlepšovanie informovanosti zamerané na širokú verejnosť, ako aj na skutočných alebo potenciálnych páchatel'ov násillia, aby sa čelilo predsudkom vedúcim k násilliu, ktoré súvisí so sexuálnou orientáciou a rodovou identitou.

PRINCÍP

6

PRÁVO NA SÚKROMIE

Všetci ľudia, bez ohľadu na svoju sexuálnu orientáciu či rodovú identitu, majú nárok na súkromie bez svojvoľného alebo nezákonného zasahovania, a to aj na súkromie svojej rodiny, domova alebo korešpondencie, ako aj na ochranu pred nezákonnými útokmi na svoju česť a dobré meno. K právu na súkromie zvyčajne patrí aj voľba zverejniť alebo nezverejniť informácie týkajúce sa sexuálnej orientácie alebo rodovej identity, ako aj rozhodnutia a voľby, ktoré sa týkajú vlastného tela a sexuálnych a iných vzťahov s druhými ľuďmi, realizovanými na základe vzájomného súhlasu.

Štáty:

- a) prijímú všetky potrebné právne, administratívne a ďalšie opatrenia na

zabezpečenie práva každého človeka, bez ohľadu na jeho sexuálnu orientáciu či rodovú identitu, na súkromný život, intímne rozhodnutia a medzilidské vzťahy vrátane dobrovoľnej sexuálnej aktivity medzi ľuďmi, ktorí dosiahli vek súhlasu, a to bez svojvoľného zasahovania,

- b) zrušia všetky zákony, ktoré kriminalizujú dobrovoľné sexuálne aktivity medzi ľuďmi rovnakého pohlavia, ktorí dosiahli vek súhlasu, a zabezpečia, aby sa na sexuálne aktivity ľudí rovnakého pohlavia a rôzneho pohlavia vzťahoval rovnaký vek súhlasu,
- c) zabezpečia, aby sa trestnoprávne a ďalšie právne ustanovenia so všeobecnou platnosťou nevzťahovali de facto na kriminalizáciu dobrovoľnej sexuálnej aktivity medzi ľuďmi rovnakého pohlavia, ktorí dosiahli vek súhlasu,
- d) zrušia každý zákon, ktorý zakazuje alebo kriminalizuje prejav rodovej identity, a to aj prostredníctvom oblečenia, reči alebo vystupovania, alebo odopiera ľuďom možnosť zmeniť svoje telo s cieľom vyjadrenia svojej rodovej identity,
- e) prepustia všetkých ľudí držaných vo väzbe alebo výkone trestu z dôvodu odsúdenia za trestný čin súvisiaci s dobrovoľnou sexuálnou aktivitou medzi ľuďmi, ktorí dosiahli vek súhlasu, alebo za trestný čin súvisiaci s rodovou identitou,
- f) zabezpečia právo všetkých ľudí slobodne sa rozhodnúť kedy, komu a ako dajú k dispozícii informácie o svojej sexuálnej orientácii alebo rodovej identite, a chránia všetkých ľudí pred svojvoľným či neželaným prezradením alebo hrozbou zverejnenia týchto informácií inými ľuďmi.

PRINCÍP

PRÁVO NA OCHRANU PRED SVOJVOĽNÝM POZBAVENÍM SLOBODY

7

Nikto nesmie byť svojvoľne zatknutý ani zadržaný. Zatknutie alebo zadržanie z dôvodu sexuálnej orientácie či rodovej identity, či už na základe súdneho príkazu alebo inak, je svojvoľné. Všetci zatknutí ľudia majú na základe zásady rovnosti, bez ohľadu na svoju sexuálnu orientáciu či rodovú identitu, právo byť informovaní o dôvodoch zatknutia a podstate akýchkoľvek obvinení. Ďalej majú právo byť ihneď predvedení pred sudcu alebo úradnú osobu, aby sa v súdnom

konaní určilo, či je zadržanie zákonné a či budú alebo nebudú obvinení.

Štáty:

- a) prijímajú všetky potrebné právne, administratívne a ďalšie opatrenia na zabezpečenie toho, aby sexuálna orientácia či rodová identita za žiadnych okolností nepredstavovala dôvod na zatknutie alebo zadržanie; k tomu patrí aj odstránenie nejasne formulovaných ustanovení trestného práva, ktoré poskytujú priestor na diskriminačné uplatňovanie ustanovení alebo zatýkanie, ktorého pohnútkou je predsudok,
- b) prijímajú všetky potrebné legislatívne, administratívne a ďalšie opatrenia, aby mali na základe zásady rovnosti všetci zadržaní, bez ohľadu na svoju sexuálnu orientáciu či rodovú identitu, právo byť informovaní o dôvodoch zatknutia a podstate všetkých obvinení, a bez ohľadu na to, či sú už obvinení, právo byť ihneď predvedení pred sudcu alebo úradnú osobu, aby sa v súdnom konaní zistila zákonnosť zadržania,
- c) zavedú programy odbornej prípravy a programy zlepšovania informovanosti zamerané na vzdelávanie policajných príslušníkov a ďalších pracovníkov mocenských orgánov v oblasti svojvoľnosti zatknutia a zadržania z dôvodu sexuálnej orientácie či rodovej identity človeka,
- d) budú viesť presné a aktuálne záznamy o všetkých zatknutiach a zadržaniach, s uvedením dátumu, miesta a dôvodu zadržania, a prostredníctvom orgánov s riadnymi právomocami a prostriedkami na identifikáciu zatknutí a zadržaní, ktoré môžu byť motivované sexuálnou orientáciou alebo rodovou identitou človeka a zabezpečia nezávislý dohľad nad všetkými miestami zadržania.

PRINCÍP

8

PRÁVO NA SPRAVODLIVÉ SÚDNE KONANIE

Všetci ľudia majú právo na to, aby ich záležitosť spravodlivo a verejne prerokoval zákonom zriadený príslušný nezávislý a nestranný súd, ktorý bez predsudkov a diskriminácie vyplývajúcich z ich sexuálnej orientácie či rodovej identity rozhodne o ich právach alebo povinnostiach v právnom spore alebo o akomkoľvek obvinení z trestného činu.

Štáty:

- a) prijímú všetky potrebné právne, administratívne a ďalšie opatrenia, ktorých cieľom je zakázať a odstrániť zaujatosť vyplývajúcu zo sexuálnej orientácie či rodovej identity v každej fáze občianskoprávneho a trestnoprávneho súdneho konania a vo všetkých ďalších súdnych a správnych konaniach, v ktorých sa rozhoduje o právach a povinnostiach, a zabezpečia, aby nemohla byť z dôvodu sexuálnej orientácie či rodovej identity napadnutá dôveryhodnosť ani charakter žiadnej strany, svedka, obhajcu alebo osoby, ktorá rozhoduje,
- b) prijímú všetky potrebné a primerané opatrenia na ochranu ľudí pred trestným stíhaním alebo občianskoprávnym konaním motivovaným úplne alebo čiastočne predsudkami súvisiacimi so sexuálnou orientáciou či rodovou identitou,
- c) pre sudcov, sudkyne, zamestnancov a zamestnankyne súdov, prokurátorky, prokurátorov, právničky, právnikov a ďalšie osoby pripravia programy odbornej prípravy a zlepšovania informovanosti v oblasti medzinárodných ľudskoprávnych noriem, zásad rovnosti a zákazu diskriminácie aj vo vzťahu k sexuálnej orientácii a rodovej identite.

PRINCÍP

9

PRÁVO NA HUMÁNNE ZAOBCHÁDZANIE POČAS ZADRŽANIA

S každým človekom pozbaveným slobody sa zaobchádza s ľudskosťou a s úctou k prirodzenej dôstojnosti človeka. Sexuálna orientácia a rodová identita sú neoddeliteľnou súčasťou dôstojnosti každého človeka.

Štáty:

- a) zabezpečia umiestnenie zadržaných ľudí tak, aby sa zamedzilo ich ďalšej marginalizácii z dôvodu sexuálnej orientácie či rodovej identity a ich vystaveniu riziku násillia, zlému zaobchádzaniu alebo telesnému, duševnému či sexuálnemu zneužívaniu,
- b) poskytnú primeraný prístup k zdravotnej starostlivosti a poradenstvu podľa potrieb zadržaných ľudí a uznajú všetky konkrétne potreby týchto ľudí vyplývajúce z ich sexuálnej orientácie či rodovej identity, aj pokiaľ ide o reprodukčné zdravie, prístup k informáciám o HIV/AIDS a príslušnú

liečbu a prístup k hormonálnej alebo inej liečbe, rovnako ako k liečbe týkajúcej sa zmeny pohlavia, keď to niekto požaduje,

- c) zabezpečia, aby sa všetci väzni a všetky väzenkyne v novej miere zúčastňovali na rozhodovaní o umiestnení zadržovaných ľudí v súlade s ich sexuálnou orientáciou a rodovou identitou,
- d) zavedú ochranné opatrenia pre všetkých väznených ľudí, ktorým hrozí z dôvodu sexuálnej orientácie, rodovej identity alebo rodového prejavu, že na nich bude spáchané násilie alebo že budú zneužití, a v rozumnej miere zabezpečia, aby takéto ochranné opatrenia neznamenali väčšie obmedzovanie ich práv, než je to v prípade väznených ľudí vo všeobecnosti,
- e) zabezpečia, aby sa manželské návštevy v zariadeniach, v ktorých sú povolené, povoľovali na rovnakom základe ako v prípade všetkých väznených ľudí a zadržovaných osôb, bez ohľadu na pohlavie ich partnera alebo partnerky,
- f) umožnia nezávislé monitorovanie väzenských zariadení zo strany štátu, ako aj mimovládnych organizácií, a to aj organizácií pôsobiacich v oblasti problematiky sexuálnej orientácie a rodovej identity,
- g) zavedú programy odbornej prípravy a zlepšovania informovanosti väzenského personálu a všetkých ostatných úradných osôb vo verejnom aj v súkromnom sektore, ktoré pracujú vo väzenských zariadeniach, o medzinárodných ľudskoprávných normách a zásadách rovnosti a zákazu diskriminácie, a to aj vo vzťahu k sexuálnej orientácii a rodovej identite.

PRINCÍP

10 PRÁVO NA OCHRANU PRED MUČENÍM A KRUTÝM, NEĽUDSKÝM ČI PONIŽUJÚCIM ZAOBCHÁDZANÍM ALEBO TRESTANÍM

Všetci ľudia majú právo nebyť podrobovaní mučeniu a krutému, neľudskému či ponižujúcemu zaobchádzaniu alebo trestaniu, a to ani z dôvodov, ktoré sa týkajú sexuálnej orientácie či rodovej identity.

Štáty:

- a) prijímajú všetky potrebné právne, administratívne a ďalšie opatrenia na predchádzanie mučeniu a krutému, neľudskému či ponižujúcemu

zaobchádzaniu alebo trestaniu spáchanému z dôvodov sexuálnej orientácie či rodovej identity obeť a na ochranu pred týmito činmi, ako aj na ochranu pred podnecovaním k takýmto činom,

- b) prijímú všetky primerané opatrenia na identifikáciu obetí mučenia a krutého, neľudského či ponižujúceho zaobchádzania alebo trestania spáchaného z dôvodov sexuálnej orientácie či rodovej identity a poskytnú vhodné opatrenia na nápravu vrátane nápravy škôd a odškodnenia a v prípade potreby aj lekársku a psychologickú pomoc,
- c) zavedú programy odbornej prípravy a zlepšovania informovanosti pre príslušníkov polície, väzenský personál a všetky ostatné úradné osoby vo verejnom aj súkromnom sektore, ktoré sú v postavení, kde sa môžu dopustiť takých činov alebo im zabrániť.

PRINCÍP

PRÁVO NA OCHRANU PRED VŠETKÝMI FORMAMI VYKORISŤOVANIA A OBCHODOVANIA S ĽUĎMI 11

Všetci ľudia majú právo na ochranu pred obchodovaním s ľuďmi a všetkými formami vykorisťovania vrátane, ale nie výhradne, sexuálneho vykorisťovania z dôvodu skutočnej alebo domnejšej sexuálnej orientácie či rodovej identity. Pri opatreniach na zabránenie obchodovaniu s ľuďmi sa musia zohľadniť faktory prispievajúce k týmto javom, akými sú napríklad rôzne formy nerovnosti a diskriminácie z dôvodu skutočnej alebo domnejšej sexuálnej orientácie či rodovej identity, ich prejavov alebo prejavov iných identít. Takéto opatrenia nesmú byť v rozpore s ľudskými právami osôb ohrozených obchodovaním s ľuďmi.

Štáty:

- a) prijímú všetky potrebné právne, administratívne a ďalšie opatrenia preventívneho a ochranného charakteru týkajúce sa obchodovania s ľuďmi a všetkých foriem vykorisťovania ľudí vrátane, ale nie výhradne, sexuálneho vykorisťovania z dôvodu skutočnej alebo domnejšej sexuálnej orientácie či rodovej identity,
- b) zabezpečia, aby žiadne z týchto právnych predpisov a opatrení nekriminalizovali správanie ľudí, ktorí týmito praktikami trpia, a nestigmatizovali, ani žiadnym iným spôsobom ďalej týchto ľudí neznevýhodňovali,

- c) zavedú právne, vzdelávacie a sociálne opatrenia, služby a programy na odstránenie faktorov, ktoré prispievajú k obchodovaniu s ľuďmi a všetkým formám vykorisťovania vrátane, ale nie výhradne, sexuálneho vykorisťovania z dôvodu skutočnej alebo domnejšej sexuálnej orientácie či rodovej identity, a to aj takých faktorov, akými sú sociálne vylúčenie, diskriminácia, odmietanie zo strany rodiny či kultúrnych spoločností, nedostatočná finančná nezávislosť, bezdomovectvo, diskriminačné spoločenské postoje, ktoré vedú k nízkej sebaúcte, a nedostatočná ochrana pred diskrimináciou v prístupe k bývaniu, ubytovaniu, zamestnaniu a sociálnym službám.

PRINCÍP

12 PRÁVO NA PRÁCU

Všetci ľudia majú, bez diskriminácie z dôvodu sexuálnej orientácie či rodovej identity, právo na dôstojnú a produktívnu prácu, na spravodlivé a priaznivé pracovné podmienky a na ochranu pred nezamestnanosťou.

Štáty:

- a) prijímajú všetky potrebné právne, administratívne a ďalšie opatrenia na odstránenie a zákaz diskriminácie z dôvodu sexuálnej orientácie a rodovej identity v zamestnaní v štátnej aj súkromnej sfére, aj vo vzťahu k odbornému vzdelávaniu, náboru, povýšeniu, prepúšťaniu, pracovným podmienkam a odmeňovaniu,
- b) odstránia akúkoľvek diskrimináciu z dôvodu sexuálnej orientácie alebo rodovej identity, aby sa zabezpečili rovnaké príležitosti na zamestnanie a postup vo všetkých oblastiach verejných služieb, a to aj na všetkých úrovniach štátnej správy a zamestnania vo verejných funkciách, vrátane služby v polícii a armáde, a zabezpečia príslušnú odbornú prípravu a programy zlepšovania informovanosti s cieľom čeliť diskriminačným postojom.

PRINCÍP

13 PRÁVO NA SOCIÁLNE ZABEZPEČENIE A INÉ OPATRENIA SOCIÁLNEJ OCHRANY

Všetci ľudia majú právo na sociálne zabezpečenie a ďalšie opatrenia sociálnej ochrany, a to bez diskriminácie z dôvodu sexuálnej orientácie či rodovej identity.

Štáty:

- a) prijímú všetky potrebné právne, administratívne a ďalšie opatrenia na zabezpečenie rovnakého prístupu, bez diskriminácie z dôvodu sexuálnej orientácie alebo rodovej identity, k sociálnemu zabezpečeniu a ďalším opatreniam sociálnej ochrany vrátane dávok v zamestnanosti, rodičovskej dovolenky, dávok v nezamestnanosti, zdravotného poistenia, zdravotnej starostlivosti alebo dávok na zdravotné služby (vrátane telesných úprav súvisiacich s rodovou identitou), ako aj k ďalšiemu sociálnemu poisteniu, rodinným dávkam, pohrebným dávkam, dôchodkom a dávkam pri strate živiteľa, žiteľky, v dôsledku choroby alebo úmrtia v prípade manželov či partnerov,
- b) zaisťujú, aby deti neboli z dôvodu svojej sexuálnej orientácie či rodovej identity alebo z dôvodu sexuálnej orientácie či rodovej identity kohokoľvek v rodine obeťami diskriminačného zaobchádzania v systéme sociálneho zabezpečenia, ani pri poskytovaní sociálnych dávok,
- c) prijímú všetky potrebné legislatívne, administratívne a ďalšie opatrenia na zabezpečenie prístupu k stratégiám a programom na znižovanie chudoby, bez diskriminácie z dôvodu sexuálnej orientácie či rodovej identity.

PRINCÍP

14

PRÁVO NA PRIMERANÚ ŽIVOTNÚ ÚROVEŇ

Všetci ľudia majú právo na primeranú životnú úroveň, primeranú výživu, zdravotne vyhovujúcu pitnú vodu, primerané hygienické podmienky a odev a na neustále zlepšovanie životných podmienok, bez diskriminácie z dôvodu sexuálnej orientácie či rodovej identity.

Štáty:

- a) prijímú všetky potrebné právne, administratívne a ďalšie opatrenia na zabezpečenie rovnakého prístupu, bez diskriminácie z dôvodu sexuálnej orientácie či rodovej identity, k primeranej výžive, zdravotne vyhovujúcej pitnej vode, primeraným hygienickým podmienkam a odevu.

15 PRÁVO NA PRIMERANÉ BÝVANIE

Všetci ľudia majú právo na primerané bývanie a ochranu pred vyst'ahovaním, bez diskriminácie z dôvodu sexuálnej orientácie či rodovej identity.

Štáty:

- a) prijímajú všetky potrebné právne, administratívne a ďalšie opatrenia na zabezpečenie možnosti nájmu a prístupu k cenovo dostupnému, obývateľnému, prístupnému, kultúrne vyhovujúcemu a bezpečnému bývaniu vrátane útlkov a iných núdzových ubytovacích zariadení, bez diskriminácie z dôvodu sexuálnej orientácie, rodovej identity či manželského alebo rodinného stavu,
- b) prijímajú všetky potrebné legislatívne, administratívne a ďalšie opatrenia na zákaz nútených vyst'ahovaní, ktoré nie sú v súlade s ich medzinárodnými záväzkami v oblasti dodržiavania ľudských práv, a zabezpečia, aby mal každý, kto tvrdí, že bolo porušené jeho právo na ochranu proti nútenému vyst'ahovaniu, alebo hrozí jeho porušenie, a to aj v prípade porušenia práva na presídlenie, ktorého súčasťou je právo na alternatívnu pôdu lepšej alebo rovnakej kvality a na primerané bývanie, k dispozícii primerané a účinné právne alebo iné vhodné prostriedky nápravy bez diskriminácie z dôvodu sexuálnej orientácie, rodovej identity či manželského alebo rodinného stavu,
- c) zabezpečia rovnaké práva na vlastníctvo pôdy a obydlia, ako aj na dedičstvo, bez diskriminácie z dôvodu sexuálnej orientácie či rodovej identity,
- d) zavedú sociálne programy a programy podpory na riešenie faktorov v oblasti sexuálnej orientácie a rodovej identity, ktorými sa zvyšuje pravdepodobnosť bezdomovectva, a to najmä v prípade detí a mladých ľudí; k týmto faktorom patria sociálne vylúčenie, domáce a iné násillie, diskriminácia, nedostatočná finančná nezávislosť a odmietanie zo strany rodiny či kultúrnych spoločenstiev; podporujú programy podpory a bezpečnosti na miestnej úrovni,
- e) zorganizujú odbornú prípravu a programy zlepšovania informovanosti s cieľom zabezpečiť, aby všetky príslušné orgány informovane a citlivo pristupovali k potrebám tých, ktorých sa týka bezdomovectvo či sociálne znevýhodnenie v dôsledku sexuálnej orientácie alebo rodovej identity.

Všetci ľudia majú právo na vzdelanie bez diskriminácie z dôvodu sexuálnej orientácie či rodovej identity a s prihliadnutím na ne.

Štáty:

- a) prijímú všetky potrebné právne, administratívne a ďalšie opatrenia na zabezpečenie rovnakého prístupu k vzdelávaniu a rovnakého zaobchádzania so študujúcimi, zamestnanými a vyučujúcimi vo vzdelávacom systéme, bez diskriminácie z dôvodu sexuálnej orientácie či rodovej identity,
- b) zabezpečia, aby bolo vzdelávanie zamerané na čo najširší rozvoj osobnosti, nadania a duševných aj telesných schopností všetkých študujúcich, a reagovalo na potreby študujúcich všetkých sexuálnych orientácií a rodových identít,
- c) zabezpečia, aby bolo vzdelávanie zamerané na prehĺbovanie úcty k ľudským právam, k rodičom a rodinným príslušníkom každého dieťaťa, jeho kultúrnej identite, jazyku a hodnotám v duchu porozumenia, mieru, tolerancie a rovnosti, a aby sa prihliadalo na rešpektovanie rozličných sexuálnych orientácií a rodových identít,
- d) zabezpečia, aby vzdelávacie metódy, učebné plány a prostriedky slúžili na prehĺbenie porozumenia a rešpektovania, okrem iného, rozličných sexuálnych orientácií a rodových identít, ako aj konkrétnych potrieb žiačok, žiakov, študujúcich, rodičov a rodinných príslušníkov v tejto súvislosti,
- e) zabezpečia, aby právne predpisy a politiky poskytovali dostatočnú ochranu pred všetkými formami sociálneho vylúčenia a násillia v školskom prostredí vrátane šikanovania a obťažovania, pre všetkých, ktorí študujú, sú zamestnaní alebo vyučujú a majú rôznu sexuálnu a rodovú identitu,
- f) zabezpečia, aby žiačky, žiaci a študujúce osoby, čeliace takémuto vylúčeniu či násilliu, neboli z dôvodov ochrany obeťami marginalizácie alebo segregácie, a aby sa zistili a rešpektovali ich najlepšie záujmy,
- g) prijímú všetky potrebné legislatívne, administratívne a ďalšie opatrenia na zabezpečenie disciplíny vo vzdelávacích inštitúciách

v súlade s ľudskou dôstojnosťou, bez diskriminácie alebo trestania z dôvodu sexuálnej orientácie či rodovej identity žiakov, žiakov a študujúcich osôb alebo ich prejavov,

- h) zabezpečia, aby mala každá osoba, bez diskriminácie z dôvodu sexuálnej orientácie či rodovej identity, prístup k príležitostiam a zdrojom v oblasti celoživotného vzdelávania, a to aj dospelí ľudia, ktorí už trpeli takýmito formami diskriminácie vo vzdelávacom systéme.

PRINCÍP

17 PRÁVO NA NAJvyššiu DOSIAHNUTEĽNÚ ÚROVEŇ ZDRAVIA

Všetci ľudia majú právo na najvyššiu dosiahnuteľnú úroveň fyzického a duševného zdravia, bez diskriminácie z dôvodu sexuálnej orientácie či rodovej identity. Sexuálne a reprodukčné zdravie je základným aspektom tohto práva.

Štáty:

- a) prijímajú všetky potrebné legislatívne, administratívne a ďalšie opatrenia na zabezpečenie užívania práva na najvyššiu dosiahnuteľnú úroveň zdravia, a to bez diskriminácie z dôvodu sexuálnej orientácie či rodovej identity,
- b) prijímajú všetky potrebné legislatívne, administratívne a ďalšie opatrenia, aby, bez diskriminácie z dôvodu sexuálnej orientácie či rodovej identity, zabezpečili prístup všetkých ľudí k zdravotníckym zariadeniam, tovarom a službám, aj v oblasti sexuálneho a reprodukčného zdravia, a k svojim vlastným lekárske záznamom,
- c) zabezpečia, aby sa zdravotnícke zariadenia, tovary a služby zameriavali na zlepšenie zdravotného stavu, reagovali na potreby všetkých ľudí bez diskriminácie z dôvodu sexuálnej orientácie či rodovej identity a prihliadali na sexuálnu orientáciu či rodovú identitu a aby sa s lekárske záznamami v tomto ohľade zaobchádzalo ako s dôvernými,
- d) vypracujú a zavedú programy na boj proti diskriminácii, predsudkom a ďalším sociálnym faktorom súvisiacim so sexuálnou orientáciou a rodovou identitou, ktoré zhoršujú zdravotný stav ľudí,
- e) zabezpečia, aby boli všetci ľudia, bez diskriminácie z dôvodu sexuálnej orientácie či rodovej identity, informovaní a oprávnení

prijímať vlastné rozhodnutia týkajúce sa lekárskej liečby a starostlivosti, a to na základe skutočne informovaného súhlasu,

- f) zabezpečia, aby všetky programy a služby sexuálneho a reprodukčného zdravia, vzdelávania, prevencie, starostlivosti a liečby rešpektovali rozmanitosť sexuálnych orientácií a rodových identít a boli dostupné pre všetkých bez diskriminácie,
- g) uľahčia ľuďom, ktorí si želajú úpravu tela súvisiacu so zmenou pohlavia, prístup ku kompetentnému nediskriminačnému zaobchádzaniu, starostlivosti a podpore,
- h) zabezpečia, aby všetci poskytovatelia zdravotných služieb so svojimi klientkami, klientmi a ich partnerkami a partnermi zaobchádzali bez diskriminácie z dôvodu sexuálnej orientácie či rodovej identity, a to aj pokiaľ ide o uznanie stupňa príbuznosti,
- i) prijímú politiky a programy vzdelávania a odbornej prípravy, ktoré sú nevyhnutné na to, aby ľudia pracujúci v zdravotníctve poskytovali najvyšší dosiahnuteľný štandard zdravotnej starostlivosti všetkým, pri plnom rešpektovaní sexuálnej orientácie a rodovej identity každého jednotlivca.

PRINCÍP

18

OCHRANA PRED ZNEUŽÍVANÍM V OBLASTI ZDRAVOTNÍCTVA

Nikoho nemožno nútiť, aby z dôvodu svojej sexuálnej orientácie či rodovej identity podstúpil akúkoľvek lekársku alebo psychologickú liečbu, procedúru či testovanie, nikoho z tohto dôvodu nemožno umiestniť v zdravotníckom zariadení. Bez ohľadu na rôzne protikladné klasifikácie, sexuálna orientácia a rodová identita ako také nepredstavujú chorobné stavy a nemajú sa ošetrovať, liečiť ani potláčať.

Štáty:

- a) prijímú všetky potrebné právne, administratívne a ďalšie opatrenia, ktorými sa zabezpečí plná ochrana pred škodlivými lekárskejšími praktikami vychádzajúcimi zo stereotypov vo vzťahu k sexuálnej orientácii či rodovej identite, bez ohľadu na to, či pochádzajú z kultúry alebo majú iný pôvod a týkajú sa správania, telesného vzhľadu alebo vnímaných rodových noriem,

- b) prijímú všetky potrebné legislatívne, administratívne a ďalšie opatrenia, aby zabránili nezvratným telesným úpravám dieťaťa prostredníctvom lekárskeho postupu pri pokuse o úpravu rodovej identity bez plného, slobodného a informovaného súhlasu dieťaťa v súlade s jeho vekom a zrelosťou a zásadou, že pri všetkých zásahoch týkajúcich sa detí musí byť prvoradým hľadiskom najlepší záujem dieťaťa,
- c) zriadi mechanizmy na ochranu detí, aby sa žiadne dieťa nestalo obeťou zneužívania v oblasti zdravotníctva,
- d) zabezpečia ochranu ľudí rozličných sexuálnych orientácií a rodových identít pred neetickými alebo nedobrovoľnými lekárskeymi postupmi alebo výskumom, a to aj v súvislosti s očkovaním, liečením alebo baktericídnymi látkami na HIV/AIDS alebo iné choroby,
- e) preskúmajú, zmenia a doplnia opatrenia a programy financovania zdravotníctva vrátane tých, ktoré majú povahu rozvojovej pomoci a mohli by podporovať, uľahčovať alebo akýmkoľvek iným spôsobom poskytovať príležitosť na takéto zneužívanie,
- f) zabezpečia, aby sa v rámci žiadneho lekárskeho ani psychologického liečenia či poradenstva priamo ani nepriamo neliečila sexuálna orientácia a rodová identita ako ochorenie, ktoré sa má ošetrovať, liečiť alebo potlačiť.

PRINCÍP

19 PRÁVO NA SLOBODU NÁZORU A VYJADROVANIA

Všetci ľudia majú právo na slobodu názoru a vyjadrovania, bez ohľadu na svoju sexuálnu orientáciu či rodovú identitu. K tomu patrí vyjadrenie identity alebo osobnosti prostredníctvom reči, správania, odevu, telesných charakteristík, voľby mena alebo inými spôsobmi, ako aj sloboda vyhladávať, prijímať a rozširovať informácie a myšlienky všetkého druhu, aj v oblasti ľudských práv, sexuálnej orientácie a rodovej identity, akýmkoľvek prostriedkami a bez ohľadu na hranice.

Štáty:

- a) prijímú všetky potrebné právne, administratívne a ďalšie opatrenia na zabezpečenie plného užívania práva na slobodu názoru a vyjadrovania pri rešpektovaní práv a slobôd druhých, bez diskriminácie z dôvodu sexuálnej orientácie či rodovej identity,

vrátane prijímania a rozširovania informácií a myšlienok týkajúcich sa sexuálnej orientácie a rodovej identity, ako aj súvisiaceho obhajovania zákonných práv, uverejňovania materiálov, vysielania, organizovania konferencií alebo účasti na nich, šírenia informácií a prístupu k informáciám o bezpečnejšom sexuálnom správaní,

- b) zabezpečia, aby bola obsahová skladba a organizácia štátom regulovaných médií v oblasti sexuálnej orientácie a rodovej identity pluralistická a nediskriminačná a aby boli v oblasti sexuálnej orientácie alebo rodovej identity nediskriminačné aj postupy pri nábore pracovníčok a pracovníkov a kariérnom postupe v týchto organizáciách,
- c) prijímú všetky potrebné legislatívne, administratívne a ďalšie opatrenia na zabezpečenie plného užívania práva na vyjadrenie identity alebo osobnosti, okrem iného rečou, správaním, odevom, telesnými charakteristikami, voľbou mena alebo akýmkoľvek iným prostriedkom,
- d) zabezpečia, aby sa pojmy „verejný poriadok“, „verejná morálka“, „verejné zdravie“ a „verejná bezpečnosť“ nepoužívali tak, aby diskriminačným spôsobom obmedzili slobodu názoru a vyjadrovania smerujúcu k vyjadreniu sexuálnej orientácie alebo rodovej identity,
- e) zabezpečia, aby sloboda názoru a vyjadrovania neporušovala práva a slobody ľudí s najrôznejšími sexuálnymi orientáciami a rodovými identitami,
- f) zabezpečia, aby mali všetci ľudia, bez ohľadu na sexuálnu orientáciu či rodovú identitu, rovnaký prístup k informáciám a myšlienkam, rovnako ako k účasti na verejnej diskusii.

PRINCÍP

PRÁVO NA SLOBODU POKOJNÉHO ZHROMAŽĎOVANIA A ZDRUŽOVANIA 20

Všetkým ľuďom, bez ohľadu na ich sexuálnu orientáciu alebo rodovú identitu, sa zaručuje sloboda pokojného zhromažďovania a združovania, a to aj s cieľom pokojnej demonštrácie. Každý človek môže bez diskriminácie zakladať a získavať uznanie pre združenia osôb na základe sexuálnej orientácie a rodovej identity a združení, ktoré uláhujú

komunikáciu a obhajujú práva ľudí rozličných sexuálnych orientácií a rodových identít a rozširujú informácie medzi nimi.

Štáty:

- a) prijímajú všetky potrebné právne, administratívne a ďalšie opatrenia na zabezpečenie práva pokojného organizovania, združovania, zhromažďovania a obhajovania sexuálnej orientácie a rodovej identity a na získanie právneho uznania týchto združení a skupín, a to bez diskriminácie z dôvodu sexuálnej orientácie či rodovej identity,
- b) zabezpečia najmä, aby sa pojmy „verejný poriadok“, „verejná morálka“, „verejné zdravie“ a „verejná bezpečnosť“ nepoužívali tak, aby diskriminačným spôsobom obmedzovali právo na pokojné zhromažďovanie a združovanie len na základe toho, že sa tým potvrdzujú najrôznejšie sexuálne orientácie či rodové identity,
- c) za žiadnych okolností nebudú brániť výkonu práv na pokojné zhromažďovanie a združovanie z dôvodov, ktoré sa týkajú sexuálnej orientácie či rodovej identity a zabezpečia, aby sa ľuďom, ktorí užívajú tieto práva, poskytla primeraná policajná a ďalšia fyzická ochrana pred násilím a obťažovaním,
- d) zabezpečia programy odbornej prípravy a zlepšovania informovanosti pre orgány vymáhajúce právo a iné príslušné orgány, aby mohli poskytnúť takúto ochranu,
- e) zabezpečia, aby pravidlá o zverejňovaní informácií platné pre dobrovoľné združenia a skupiny nemali v praxi diskriminačné účinky na združenia a skupiny, ktoré sa zaoberajú riešením otázok sexuálnej orientácie alebo rodovej identity, ani pre ich členstvo.

PRINCÍP

21 PRÁVO NA SLOBODU MYSLENIA, SVEDOMIA A NÁBOŽENSTVA

Všetci ľudia majú právo na slobodu myslenia, svedomia a náboženstva, bez ohľadu na sexuálnu orientáciu či rodovú identitu. Tieto práva nemôže štát využívať na odôvodnenie zákonov, politik alebo postupov, ktorými sa upiera rovnaká zákonná ochrana alebo diskriminuje z dôvodu sexuálnej orientácie či rodovej identity.

Štáty:

- a) prijímú všetky potrebné právne, administratívne a ďalšie opatrenia na zabezpečenie práva ľudí, bez ohľadu na ich sexuálnu orientáciu či rodovú identitu, individuálne alebo v združení vyznávať a prejavovať náboženskú a nenáboženskú vieru bez zasahovania do viery a bez nátlaku alebo vnučovania viery,
- b) zabezpečia, aby sa vyznávanie, prejavovanie a podpora rôznych názorov, presvedčení a vierovyznaní vzhľadom na otázky sexuálnej orientácie alebo rodovej identity nevykonávali spôsobom nezlučiteľným s ľudskými právami.

PRINCÍP

PRÁVO NA SLOBODU POHYBU 22

Všetci ľudia zákonne sa zdržiavajúci v štáte majú, bez ohľadu na sexuálnu orientáciu či rodovú identitu, právo na slobodu pohybu a pobytu na území ohraničenom jeho hranicami. Sexuálna orientácia a rodová identita sa nikdy nesmú využívať na obmedzenie alebo bránenie vstupu, výstupu alebo návratu človeka do ktoréhokoľvek alebo z ktoréhokoľvek štátu vrátane štátu, ktorého je občanom.

Štáty:

- a) prijímú všetky potrebné právne, administratívne a ďalšie opatrenia, aby zabezpečili, že právo na slobodu pohybu a pobytu sa zaručuje bez ohľadu na sexuálnu orientáciu či rodovú identitu.

PRINCÍP

PRÁVO NA AZYL 23

Všetci ľudia majú právo hľadať a užívať v iných krajinách azyl pred prenasledovaním vrátane prenasledovania z dôvodu sexuálnej orientácie či rodovej identity. Štát nesmie vypovedať, vyhostiť ani vydať žiadneho človeka do žiadneho iného štátu v prípade, ak existujú opodstatnené obavy, že tento človek môže čeliť mučeniu, prenasledovaniu, alebo inej forme krutého, neludzského či ponižujúceho zaobchádzania alebo trestania z dôvodu svojej sexuálnej orientácie alebo rodovej identity.

Štáty:

- a) preskúmajú, zmenia a doplnia a uzákonia právne predpisy s cieľom zabezpečiť, aby sa opodstatnené obavy z prenasledovania z dôvodu sexuálnej orientácie či rodovej identity uznávali ako dôvod na priznanie postavenia utečenca, utečenky a udelenia azylu,
- b) zabezpečia, aby osoby žiadajúce o azyl nediskriminovali z dôvodu ich sexuálnej orientácie či rodovej identity žiadne politiky ani praktické opatrenia,
- c) zabezpečia, aby žiadna osoba, v prípade, ak existujú opodstatnené obavy z jej mučenia, prenasledovania alebo inej formy krutého, neľudského či ponižujúceho zaobchádzania alebo trestania z dôvodu sexuálnej orientácie či rodovej identity, nebola vypovedaná, vyhostená ani vydaná do žiadneho štátu.

PRINCÍP

24 PRÁVO NA ZALOŽENIE RODINY

Všetci ľudia, bez ohľadu na sexuálnu orientáciu alebo rodovú identitu, majú právo založiť rodinu. Rodiny existujú v rôznych formách. Žiadna rodina nesmie byť vystavená diskriminácii na základe sexuálnej orientácie alebo rodovej identity niektorého z jej členov.

Štáty:

- a) prijímú všetky potrebné právne, administratívne a ďalšie opatrenia na zabezpečenie práva na založenie rodiny, a to aj v oblasti prístupu k osvojeniu alebo asistovanej reprodukcii, bez diskriminácie z dôvodu sexuálnej orientácie či rodovej identity,
- b) zabezpečia, aby právne predpisy a politiky uznávali rozmanitosť rodinných foriem vrátane takých, ktoré nie sú definované rodovou líniou alebo manželstvom, a prijímú všetky potrebné legislatívne, administratívne a ďalšie opatrenia s cieľom zabezpečiť, aby žiadna rodina nebola diskriminovaná z dôvodu sexuálnej orientácie či rodovej identity osôb, ktoré ju tvoria, a to ani vo vzťahu k sociálnej starostlivosti o rodinu a iným štátnym dávkam, zamestnaniu a imigrácii,
- c) prijímú všetky potrebné legislatívne, administratívne a ďalšie

opatrenia, ktorými sa zabezpečí, že pri všetkých činnostiach alebo rozhodnutiach týkajúcich sa detí, uskutočňovaných štátnymi alebo súkromnými zariadeniami sociálnej starostlivosti, súdmi, správnymi alebo zákonodarnými orgánmi, sa budú v prvom rade zvažovať najlepšie záujmy dieťaťa, a že sexuálna orientácia či rodová identita dieťaťa alebo ktorejkoľvek osoby z rodiny či inej osoby sa nesmie považovať za nezlučiteľnú s takýmito najlepšimi záujmami,

- d) pri všetkých činnostiach alebo rozhodnutiach týkajúcich sa detí zabezpečia, aby dieťa, ktoré je schopné formulovať osobné názory, mohlo využiť toto právo a vyjadriť svoje názory slobodne, a aby sa takýmto názorom prikladala primeraná dôležitosť v súlade s vekom a zrelosťou dieťaťa,
- e) prijímú všetky potrebné legislatívne, administratívne a ďalšie opatrenia, aby zabezpečili, že v štátoch, ktoré uznávajú manželstvá alebo registrované partnerstvá ľudí rovnakého pohlavia, budú nároky, práva, povinnosti alebo dávky určené pre zosobášených alebo registrovaných partnerov a partnerky rôzneho pohlavia rovnako k dispozícii pre zosobášených alebo registrovaných partnerov a partnerky rovnakého pohlavia,
- f) prijímú všetky potrebné legislatívne, administratívne a ďalšie opatrenia na zabezpečenie toho, aby všetky povinnosti, nároky, práva alebo dávky určené nezosobášeným partnerkám a partnerom rôzneho pohlavia boli k dispozícii aj nezosobášeným partnerkám a partnerom rovnakého pohlavia,
- g) zabezpečia, aby manželstvá a ďalšie právne uznávané partnerstvá mohli byť uzatvárané len so slobodným a plným súhlasom budúcich manželov alebo partneriek a partnerov.

PRINCÍP

PRÁVO NA ÚČASŤ NA VEREJNOM ŽIVOTE **25**

Každá občianka a každý občan má právo zúčastňovať sa správy vecí verejných, ako aj právo uchádzať sa o volený úrad, zúčastňovať sa tvorby politík ovplyvňujúcich ich sociálne postavenie a právo na rovnaký prístup k všetkým úrovňam verejných služieb a zamestnaní vo verejných funkciách vrátane služby v polícii a armáde, bez diskriminácie na základe sexuálnej orientácie alebo rodovej identity.

Štáty:

- a) preskúmajú, zmenia a doplnia a prijímú právne predpisy, ktoré zabezpečia plné užívanie práva na účasť na verejnom a politickom živote a správe verejných a politických vecí, k čomu patria všetky úrovne štátnej služby a zamestnania vo verejných funkciách vrátane služby v polícii a armáde, a to bez diskriminácie na základe, a pri plnom rešpektovaní, sexuálnej orientácie a rodovej identity každého človeka,
- b) prijímú všetky primerané opatrenia na odstránenie stereotypov a predsudkov súvisiacich so sexuálnou orientáciou a rodovou identitou, ktoré bránia účasti na verejnom živote alebo ju obmedzujú,
- c) zabezpečia právo každého človeka zúčastňovať sa tvorby politik, ktoré ovplyvňujú jeho sociálne postavenie, a to bez diskriminácie na základe, a pri plnom rešpektovaní, sexuálnej orientácie a rodovej identity.

PRINCÍP

26 PRÁVO NA ÚČASŤ NA KULTÚRNOM ŽIVOTE

Všetci ľudia, bez ohľadu na svoju sexuálnu orientáciu či rodovú identitu, majú právo slobodne sa zúčastňovať kultúrneho života a prostredníctvom kultúrnej účasti vyjadriť rozmanitosť sexuálnych orientácií a rodových identít.

Štáty:

- a) prijímú všetky potrebné právne, administratívne a ďalšie opatrenia na zabezpečenie možnosti účasti na kultúrnom živote pre všetkých ľudí, bez ohľadu na ich sexuálnu orientáciu a rodovú identitu a pri plnom rešpektovaní ich sexuálnej orientácie a rodovej identity,
- b) podporia dialóg a vzájomné rešpektovanie zástancov rôznych kultúrnych skupín v štáte, a to aj skupín, ktoré zastávajú odlišné stanoviská v otázkach sexuálnej orientácie a rodovej identity, v súlade s rešpektovaním ľudských práv uvedených v týchto princípoch.

PRÁVO NA PODPORU ĽUDSKÝCH PRÁV

Všetci ľudia majú právo ako jednotlivci alebo v spolupráci s inými ľuďmi podporovať ochranu a uplatňovanie ľudských práv na vnútroštátnej aj medzinárodnej úrovni, a to bez diskriminácie z dôvodu sexuálnej orientácie či rodovej identity. Patria sem činnosti smerujúce k podpore a ochrane práv ľudí rozličných sexuálnych orientácií a rodových identít, rovnako ako právo na vypracúvanie nových noriem ľudských práv a diskusiu o nich a právo zasadzovať sa o ich prijatie.

Štáty:

- a) prijímú všetky potrebné právne, administratívne a ďalšie opatrenia na zabezpečenie priaznivého prostredia pre činnosť zameranú na propagáciu, ochranu a uplatňovanie ľudských práv vrátane práv týkajúcich sa sexuálnej orientácie a rodovej identity,
- b) prijímú všetky primerané opatrenia na boj proti podujatiam alebo kampaniam zameraným proti osobám, ktoré obhajujú ľudské práva a venujú sa otázkam sexuálnej orientácie a rodovej identity a proti osobám s najrôznejšími sexuálnymi orientáciami a rodovými identitami, ktoré obhajujú ľudské práva,
- c) zabezpečia, aby obhajcovia a obhajkyne ľudských práv, bez ohľadu na svoju sexuálnu orientáciu či rodovú identitu, ako aj bez ohľadu na to, akej oblasti obhajoby ľudských práv sa venujú, mali nediskriminačný prístup k účasti a komunikácii s národnými a medzinárodnými organizáciami a orgánmi pre ľudské práva,
- d) zabezpečia ochranu osôb, ktoré sa zaoberajú otázkami sexuálnej orientácie a rodovej identity pred každou formou násillia, hrozieb, odvety, diskriminácie de facto alebo de iure, nátlaku alebo iným činom páchaným štátom alebo neštátnymi subjektmi z dôvodu ich činnosti pri obhajovaní ľudských práv; rovnakú ochranu pred takýmto zaobchádzaním z dôvodu sexuálnej orientácie či rodovej identity treba zabezpečiť osobám obhajujúcim ľudské práva bez ohľadu na to, akej problematike sa venujú,
- e) podporia vnútroštátne aj medzinárodné uznávanie a akreditáciu organizácií, ktoré podporujú a chránia ľudské práva ľudí rozličných sexuálnych orientácií a rodových identít.

28 PRÁVO NA ÚČINNÚ NÁPRAVU A ODŠKODNENIE

Každá obeť porušenia ľudských práv vrátane porušenia z dôvodu sexuálnej orientácie či rodovej identity má právo na účinné, primerané a vhodné nápravné opatrenia. Opatrenia prijaté na poskytovanie náhrady škody alebo zabezpečenie primeraného rozvoja ľudí s najrôznejšími sexuálnymi orientáciami a rodovými identitami sú neoddeliteľnou súčasťou práva na účinné nápravné opatrenia a odškodnenie.

Štáty:

- a) zavedú potrebné právne postupy, okrem iného prostredníctvom preskúmania právnych predpisov a politík, aby sa zabezpečil prístup obetí porušenia ľudských práv z dôvodu sexuálnej orientácie či rodovej identity k plnému odškodneniu prostredníctvom reštitúcie, odškodnenia, rehabilitácie, zadosťučinenia, záruky neopakovania porušenia práv alebo iným vhodným spôsobom,
- b) zabezpečia, aby sa nápravné opatrenia uplatňovali a vykonávali včas,
- c) zabezpečia existenciu efektívnych inštitúcií a noriem na poskytovanie nápravných opatrení a odškodnenia a vyškolenie všetkých pracovníkov a pracovníčok v problematike porušovania ľudských práv z dôvodu sexuálnej orientácie a rodovej identity,
- d) zabezpečia, aby mali všetci ľudia prístup k všetkým potrebným informáciám o postupoch poskytovania nápravných opatrení a odškodnenia,
- e) zabezpečia, aby sa poskytla finančná pomoc tým, ktorí si nemôžu dovoliť hradiť náklady na zabezpečenie odškodnenia, a odstránia všetky ďalšie prekážky na zabezpečenie finančného alebo iného odškodnenia,
- f) zabezpečia programy odbornej prípravy a zlepšovania informovanosti vrátane opatrení zameraných na učiteľky, učiteľov, žiačky, žiakov a študujúcich na všetkých úrovniach štátneho vzdelávania, na profesijné organizácie a na potenciálnych porušovateľov ľudských práv, aby sa prehýbilo rešpektovanie a dodržiavanie medzinárodných noriem ľudských práv v súlade s týmito princípmi, ako aj čelilo diskriminačným postojom na základe sexuálnej orientácie či rodovej identity.

Každý človek, ktorého ľudské práva vrátane práv, ktorými sa zaoberajú tieto princípy, boli porušené, má nárok na to, aby sa osoby priamo alebo nepriamo zodpovedné za toto porušenie, bez ohľadu na to, či ide o štátne úradníčky a štátnych úradníkov, zodpovedali za svoje činy, a to spôsobom, ktorý je úmerný závažnosti porušenia. Osoby porušujúce ľudské práva, ktoré súvisia so sexuálnou orientáciou či rodovou identitou by nemali ostať nepotrešané.

Štáty:

- a) zavedú vhodné, dostupné a účinné trestnoprávne, občianskoprávne, administratívne a ďalšie postupy, ako aj monitorovacie mechanizmy, aby zabezpečili zodpovednosť tých, čo porušujú ľudské práva v súvislosti so sexuálnou orientáciou alebo rodovou identitou,
- b) zabezpečia, aby sa všetky obvinenia z trestných činov spáchaných z dôvodu skutočnej alebo domnenej sexuálnej orientácie alebo rodovej identity obete vrátane trestných činov, ktoré sú uvedené v týchto princípoch, rýchlo a dôkladne vyšetrili, a aby boli osoby zodpovedné za spáchanie týchto činov v prípade zistenia príslušných dôkazov stíhané, súdené a riadne potrestané,
- c) zriadia nezávislé a efektívne inštitúcie a postupy na monitorovanie, formulovanie a presadzovanie právnych predpisov a politik s cieľom zabezpečiť odstránenie diskriminácie z dôvodu sexuálnej orientácie či rodovej identity,
- d) odstránia všetky prekážky, ktoré bránia stíhaniu osôb zodpovedných za porušovanie ľudských práv z dôvodu sexuálnej orientácie či rodovej identity.

ĎALŠIE ODPORÚČANIA

Za uplatňovanie ľudských práv nesú zodpovednosť všetky členky a všetci členovia spoločnosti a medzinárodného spoločenstva. Preto odporúčame, aby:

- a) Úrad Vysokého komisára OSN pre ľudské práva schválil tieto princípy,

podporoval ich uplatňovanie na celom svete a začlenil ich do práce Úradu Vysokého komisára pre ľudské práva, a to aj na úrovni praktickej činnosti,

- b) Rada Organizácie Spojených národov pre ľudské práva schválila tieto princípy a venovala zásadnú pozornosť porušovaniu ľudských práv z dôvodu sexuálnej orientácie či rodovej identity, ako aj podporovala dodržiavanie týchto princípov štátmi,
- c) sa v osobitných postupoch Organizácie Spojených národov pre oblasť ľudských práv venovala primeraná pozornosť porušovaniu ľudských práv z dôvodu sexuálnej orientácie či rodovej identity a aby sa tieto princípy začlenili do vykonávania príslušných mandátov,
- d) Hospodárska a sociálna rada Organizácie Spojených národov v súlade so svojou rezolúciou 1996/31 uznávala a akreditovala mimovládne organizácie, ktorých cieľom je presadzovať a chrániť ľudské práva ľudí s najrôznejšími sexuálnymi orientáciami a rodovými identitami,
- e) zmluvné orgány Organizácie Spojených národov pre ľudské práva dôsledne začleňovali tieto princípy do vykonávania svojich mandátov, a to aj pri judikatúre a posudzovaní správ jednotlivých štátov, a prípadne prijali všeobecné pripomienky alebo iné interpretačné texty týkajúce sa uplatňovania ľudskoprávnych predpisov na ľudí s najrôznejšími sexuálnymi orientáciami a rodovými identitami,
- f) Svetová zdravotnícka organizácia a UNAIDS vypracovali usmernenia o poskytovaní vhodných zdravotných služieb a vhodnej starostlivosti, a reagovali tak na zdravotné potreby ľudí v súvislosti s ich sexuálnou orientáciou či rodovou identitou, pri plnom rešpektovaní ich ľudských práv a dôstojnosti,
- g) Vysoký komisár OSN pre utečencov začlenil tieto princípy do úsilia o ochranu ľudí, ktorí zažili prenasledovanie z dôvodu sexuálnej orientácie alebo rodovej identity alebo z neho majú oprávnené obavy, a zabezpečil, aby nebol nikto z dôvodu sexuálnej orientácie či rodovej identity diskriminovaný pri prijímaní humanitárnej pomoci alebo iných služieb, alebo pri priznávaní postavenia utečenca a utečienky,
- h) regionálne a miestne medzivládne organizácie zaoberajúce sa ľudskými právami, ako aj regionálne zmluvné orgány v oblasti ľudských práv, považovali presadzovanie týchto princípov za neoddeliteľnú súčasť plnenia svojich mandátov v rámci rôznych mechanizmov, postupov a iných ustanovení a iniciatív v oblasti ľudských práv,

- i) regionálne súdy pre oblasť ľudských práv dôsledne začleňovali tieto princípy, ktoré sú výkladom zmlúv o ľudských právach, do svojej meniacej sa judikatúry o sexuálnej orientácii a rodovej identite,
- j) mimovládne organizácie pracujúce v oblasti ľudských práv na vnútroštátnej, regionálnej a medzinárodnej úrovni presadzovali dodržiavanie týchto princípov v rámci svojich špecifických mandátov,
- k) humanitárne organizácie začlenili tieto princípy do všetkých humanitárnych či záchranných operácií a zdržali sa pri poskytovaní pomoci a iných služieb diskriminácie ľudí z dôvodu sexuálnej orientácie či rodovej identity,
- l) vnútroštátne inštitúcie pre ľudské práva presadzovali dodržiavanie týchto princípov zo strany štátnych a neštátnych subjektov a začlenili do svojej práce podporu a ochranu ľudských práv osôb s najrôznejšími sexuálnymi orientáciami alebo rodovými identitami,
- m) profesijné organizácie vrátane organizácií pôsobiacich v oblasti zdravotníctva, trestného alebo občianskeho práva a školstva preskúmali svoje postupy a usmernenia, aby sa zabezpečila dôkladná podpora realizácie týchto princípov,
- n) si komerčné organizácie uvedomili dôležitú úlohu, ktorú zohrávajú pri zabezpečovaní dodržiavania týchto princípov v prípade svojich vlastných pracovných síl, ako aj pri presadzovaní týchto princípov na vnútroštátnej aj medzinárodnej úrovni, a konali podľa toho,
- o) sa médiá vyhýbali stereotypom vo vzťahu k sexuálnej orientácii a rodovej identite, podporovali toleranciu a prijímanie rozmanitosti ľudskej sexuálnej orientácie a rodovej identity a zlepšovali informovanosť o tejto problematike,
- p) štátni aj súkromní financovatelia poskytovali finančnú pomoc mimovládnym a ďalším organizáciám na podporu a ochranu ľudských práv osôb s najrôznejšími sexuálnymi orientáciami a rodovými identitami.

TIETO PRINCÍPY A ODPORÚČANIA odrážajú uplatňovanie medzinárodných ľudskoprávnych predpisov na život a skúsenosti ľudí s najrôznejšími sexuálnymi orientáciami a rodovými identitami a žiadna informácia uvedená v tomto dokumente sa nemá vykladať ako obmedzovanie alebo akékoľvek okliešťovanie práv a slobôd týchto ľudí priznaných v medzinárodných, regionálnych alebo vnútroštátnych právnych predpisoch alebo normách.

PRÍLOHA

SIGNATÁRI A SIGNATÁRKY JOGJAKARTAŠKÝCH PRINCÍPOV

Philip Alston (Austrália), osobitný spravodajca OSN pre mimosúdne, hromadné a svojvoľné popravy a profesor práva, New York University School of Law, USA

Maxim Anmeghichean (Moldavsko), Európsky región Medzinárodnej asociácie lesbičiek a homosexuálov

Mauro Cabral (Argentína), výskumný pracovník Universidad Nacional de Córdoba, Argentína, Medzinárodná komisia pre ľudské práva gayov a lesbičiek

Edwin Cameron (Južná Afrika), sudca najvyššieho odvolacieho súdu, Bloemfontein, Južná Afrika

Sonia Onufer Corrêa (Brazília), výskumná pracovníčka brazílskeho Interdisciplinárneho združenia pre AIDS (ABIA) a spolupredsedička organizácie pre politiku sexuality Sexuality Policy Watch (spolupredsedička stretnutia odborníkov)

Yakin Ertürk (Turecko), osobitná spravodajkyňa OSN pre násilie voči ženám, profesorka, katedra sociológie, Stredovýchodná technická univerzita, Ankara, Turecko

Elizabeth Evatt (Austrália), bývalá členka a predsedníčka Výboru OSN pre odstránenie všetkých foriem diskriminácie žien, bývalá členka Výboru OSN pre ľudské práva a komisárka Medzinárodnej komisie právnikov

Paul Hunt (Nový Zéland), osobitný spravodajca OSN pre právo na najvyššiu dosiahnuteľnú úroveň zdravia a profesor katedry práva, Essexská univerzita, Spojené kráľovstvo

Asma Jahangir (Pakistan), predsedníčka, Pakistanská komisia pre ľudské práva, Pakistan

Maina Kiai (Keňa), predseda, Kenská komisia pre ľudské práva, Keňa

Miloon Kothari (India), osobitný spravodajca OSN pre právo na primerané bývanie

Judith Mesquita (Spojené kráľovstvo), vedúca výskumná pracovníčka, Stredisko pre ľudské práva, Essexská univerzita, Spojené kráľovstvo

Alice M. Miller (USA), docentka, Škola verejného zdravotníctva, riaditeľka programu pre ľudské práva, Kolumbijská univerzita, USA

Sanji Mmasenono Monageng (Botswana), sudkyňa najvyššieho súdu (Gambijskej republiky), komisárka Africkej komisie pre ľudské práva a práva národov, predsedníčka Výboru pre vykonávanie usmernení z Robbenovho ostrova o zákaze a prevencii mučenia a iného krutého, neľudského alebo ponižujúceho zaobchádzania (Africká komisia pre ľudské práva a práva národov)

Vitit Muntarbhorn (Thajsko), osobitný spravodajca OSN pre stav ľudských práv v Kórejskej ľudovodemokratickej republike a profesor práva na Univerzite Chulalongkorn, Thajsko (spolupredseda stretnutia odborníkov)

Lawrence Mute (Keňa), komisár Kenskej národnej komisie pre ľudské práva

Manfred Nowak (Rakúsko), osobitný spravodajca OSN pre otázky mučenia a iného krutého, neľudského alebo ponižujúceho zaobchádzania alebo trestania, člen Medzinárodnej komisie právnikov, profesor ľudských práv, Viedenská univerzita, a riaditeľ Ústavu pre ľudské práva Ludwiga Boltzmann

Ana Elena Obando Mendoza (Kostarika), feministická právnička, aktivistka v oblasti ľudských práv žien a medzinárodná konzultantka

Michael O'Flaherty (Írsko), člen Výboru OSN pre ľudské práva, profesor aplikovaných ľudských práv a riaditeľ Právneho strediska pre ľudské práva, Nottinghamská univerzita, Spojené kráľovstvo (spravodajca pre vypracovanie jogjakartských princípov)

Sunil Pant (Nepál), predseda Blue Diamond Society, Nepál

Dimitrina Petrova (Bulharsko), výkonná riaditeľka Združenia pre rovnaké práva

Rudi Mohammed Rizki (Indonézia), osobitný spravodajca OSN pre medzinárodnú solidaritu, a docent a prodekan pre študijné záležitosti právnickej fakulty Padžadžaránskej univerzity, Indonézia

Mary Robinson (Írsko), zakladateľka iniciatívy Realizing Rights: The Ethical Globalization Initiative (Realizácia práv: Iniciatíva etickej globalizácie), bývalá írsky prezidentka a bývalá Vysoká komisárka OSN pre ľudské práva

Nevena Vučković Šahović (Srbsko), členka Výboru OSN pre práva dieťaťa a predsedníčka Strediska pre práva dieťaťa, Belehrad, Srbsko

Martin Scheinin (Fínsko), osobitný spravodajca OSN pre ľudské práva a boj proti terorizmu, profesor ústavného a medzinárodného práva a riaditeľ Ústavu pre ľudské práva, Univerzita Abo Akademi, Fínsko

Wan Yanhai (Čína), zakladateľ akčného projektu AIZHI a riaditeľ pekinského Ústavu zdravotnej výchovy AIZHIXING

Stephen Whittle (Spojené kráľovstvo), profesor práva na rovnoprávnosť, Manchesterská metropolitná univerzita, Spojené kráľovstvo

Roman Wieruszewski (Poľsko), člen Výboru OSN pre ľudské práva a vedúci Strediska pre ľudské práva v Poznani, Poľsko

Robert Wintemute (Kanada a Spojené kráľovstvo), profesor ľudských práv, School of Law, King's College, Londýn, Spojené kráľovstvo

ICÚV

informačné centrum

i

Úradu vlády SR

Chceš vedieť viac?

klikni na **www.vlada.gov.sk**

zavolaj na bezplatnú infolinku **0800 103 104**

príď do **Informačného centra Úradu vlády SR**
v Bratislave na Štefánikovej č. 2

ISBN 978-80-8106-037-3

